

KAZALO VSEBINE

UVOD.....	9
Melita Poler Kovačič:	
KAJ JE NOVINARSTVO, KDO JE NOVINAR?	15
Poslanstvo novinarstva.....	17
Pristopi k opredeljevanju novinarstva in njegovih vlog	18
Različnost novinarskih tradicij	19
Križa novinarstva	21
Profesionalizacija novinarstva.....	24
Oblikovanje profesionalne identitete – prvine profesionalizacije	24
Kritični pogled na novinarsko profesionalizacijo	26
Novinarstvo, avtonomija in vplivi na novinarje.....	29
Novinarstvo in družbena odgovornost.....	41
Normativne vrste novinarstva.....	45
Mediativno novinarstvo: novinar kot posredovalec »objektivnih« informacij	45
Razsvetljijsko novinarstvo: novinar kot varuh demokracije	46
Odvetniško novinarstvo: novinar kot kritik in razlagalec	49
Razvedrilno novinarstvo: novinar kot dobavitelj zabave	50
Komunitaristično novinarstvo: novinar kot spodbujevalec skupnosti	52
Klasično novinarstvo in profesionalna novinarska ideologija.....	56
Sporočanski proces v klasični novinarski paradigmi.....	62
Aktivno in neodvisno zbiranje informacij	62
Izbor informacij za obveščnost javnosti o zanjo pomembnih zadevah	63
Kritični premislek zbranih informacij in etično upovedovanje	64
Sporočanski proces v tržno naravnem novinarstvu	68
Pasivno zbiranje informacij	69
Izbor tržno privlačnih vsebin in prepis interesnega govora drugih	70
Upovedovanje z ene točke pogleda in nespoštovanje etičnih norm	71
Osnove novinarske samoregulacije.....	74

Kaj je novinarska samoregulacija in kaj medijska odgovornost? ...	74
Novinarske profesionalne organizacije	75
Novinarsko častno razsodišče	78
Novinarski etični kodeksi	80
Melita Poler Kovačič:	
OSNOVE NOVINARSKÉ TEORIJE IN PRAKSE	85
Novinarske zvrsti, vrste, žanri.....	87
Kaj je (časopisno) novinarsko besedilo?	87
Shematizacija množičnega (novinarskega) sosporočanja	90
Novinarska zvrst, vrsta, žanr	92
Novinarska struktura in shema	93
Načelo obrnjene piramide	94
Razvrstitev časopisnih novinarskih žanrov	98
Dejanskost kot predmet novinarskega sporočila	100
Tipologija novinarskih dogodkov	102
Pristopi k opredelitvam novic(e)	105
Dejavniki objave vrednosti	107
Tehtne vs. razvedrilne novice	114
Temeljna novinarska vprašanja	117
Funkcije novinarskega besedila	121
Informativna vs. interpretativna funkcija sporočila	121
Pomen ločevalne norme	122
Hibridizacija tipov množičnega sosporočanja	124
Dialog z naslovniki in za njih	127
Karmen Erjavec:	
TEMATSKE VRSTE NOVINARSTVA	131
Delavsko novinarstvo	133
Gospodarsko novinarstvo	141
Kmetijsko novinarstvo	146
Kulturno novinarstvo	151
Mednarodno novinarstvo	158
Okoljsko novinarstvo	167
Športno novinarstvo	174
Religijsko novinarstvo.....	181
Vojno novinarstvo	186
Zdravstveno novinarstvo.....	195
Znanstveno novinarstvo.....	203
Življenjskostilno novinarstvo	211
LITERATURA	221
KORISTNE POVEZAVE (december 2010)	242

KAZALO SLIK

Slika 1: Vplivi na medijske vsebine (Shoemaker in Reese 1996, 64).....	35
Slika 2: Novinar kot pes čuvaj – nadzornik oblasti (Sparks 1995, 52).....	47
Slika 3: Novinarska zvrst – vrsta – žanr.....	92
Slika 4: Shema novinarskega diskurza po M. Košir (1988, 54).	94
Slika 5: Upovedovanje po načelu obrnjene piramide.....	95
Slika 6: Pravilo 5 K + Z.	117
Slika 7: Predmet novinarskega besedila.....	119
Slika 8: Dve novinarski zvrsti glede na prevladujočo funkcijo.	122

KAZALO POVZETKOV

Poslanstvo novinarstva – povzetek 1.....	22
Profesionalizacija novinarstva – povzetek 2.....	27
Novinarstvo, avtonomija in vplivi na novinarje – povzetek 3.....	40
Novinarstvo in družbena odgovornost – povzetek 4.....	44
Normativne vrste novinarstva – povzetek 5.....	55
Klasično novinarstvo in profesionalna novinarska ideologija – povzetek 6...61	
Sporočanski proces v klasični novinarski paradigmi – povzetek 7.....	67
Sporočanski proces v tržno naravnem novinarstvu – povzetek 8.....	73
Osnove novinarske samoregulacije – povzetek 9.....	83
Novinarske zvrsti, vrste, žanri – povzetek 10.....	99
Dejanskost kot predmet novinarskega sporočila – povzetek 11.....	120
Funkcije novinarskega besedila – povzetek 12.....	126
Dialog z naslovniki in za njih – povzetek 13.....	129
Delavsko novinarstvo – povzetek 14.....	140
Gospodarsko novinarstvo – povzetek 15.....	145
Kmetijsko novinarstvo – povzetek 16.....	151
Kulturno novinarstvo – povzetek 17.....	157
Mednarodno novinarstvo – povzetek 18.....	166
Okoljsko novinarstvo – povzetek 19.....	173
Športno novinarstvo – povzetek 20.....	180
Religijsko novinarstvo – povzetek 21.....	185
Vojno novinarstvo – povzetek 22.....	194
Zdravstveno novinarstvo – povzetek 23.....	202
Znanstveno novinarstvo – povzetek 24.....	210
Življenjskostilno novinarstvo – povzetek 25.....	217

KAZALO NALOG

Naloga 1: kaj je poslanstvo (slovenskega) novinarstva?	18
Naloga 2: kaj je (naj bi bilo) novinarstvo?	19
Naloga 3: ali je novinarstvo profesija?	27
Naloga 4: ali so slovenski novinarji danes bolj avtonomni in kritični, kot so bili nekoč?	33
Naloga 5: zakaj alarm, ko politiki hvalijo novinarje?	34
Naloga 6: kako zmanjšati vplive na novinarje?	40
Naloga 7: kdo je družbeno odgovoren novinar? (1)	43
Naloga 8: kdo je družbeno odgovoren novinar? (2)	44
Naloga 9: normativne vrste novinarstva v slovenskih medijih	54
Naloga 10: kakšen novinar oziroma novinarka želim biti?	54
Naloga 11: ali je kakovostno tisto, kar se dobro prodaja?	57
Naloga 12: kaj tvori »klasično novinarstvo« in zakaj je pomembno?	60
Naloga 13: ali slovenski novinarji uresničujejo klasično novinarsko paradigmo?	60
Naloga 14: kaj se zgodi, če novinar izgubi nadzor nad postopki sporočanjanskega procesa?	67
Naloga 15: kako prepoznati interesni govor v navidezno novinarskem besedilu?	72
Naloga 16: kako prepoznati interesni govor v gradivih za medije?	72
Naloga 17: kako spodbuditi odgovornost novinarjev in povečati kakovost novinarstva?	82
Naloga 18: kaj je novinarsko besedilo?	89
Naloga 19: kaj se v časniku ponavlja iz dneva v dan?	91
Naloga 20: kako pretvorim kronološki opis v zapis po načelu obrnjene piramide?	97
Naloga 21: v kateri tip uvrščamo izbrani novinarski dogodek?	105
Naloga 22: kaj je objavno vredno?	114
Naloga 23: kaj je tehtna in kaj razvedrilna novica?	116
Naloga 24: je novica tehtna ali razvedrilna in zakaj je objavno vredna?	116
Naloga 25: kdo, kaj, kje, kdaj, kako in zakaj?	119
Naloga 26: novinar obvešča ali interpretira?	122
Naloga 27: zakaj mora biti bralcu razvidno, kaj v novinarskem besedilu so dejstva in kaj mnenja?	123
Naloga 28: infozabava v slovenskih medijih?	125
Naloga 29: novinarstvo – dialog ali monolog?	128
Naloga 30: kako nagovorim koga?	129
Naloga 31: vrste delavskega novinarstva	133
Naloga 32: značilnosti delavskega novinarstva	139
Naloga 33: značilnosti gospodarskega novinarstva (1)	141
Naloga 34: značilnosti gospodarskega novinarstva (2)	145

Naloga 35: kmetijsko novinarstvo.....	150
Naloga 36: značilnosti kulturnega novinarstva (1).....	153
Naloga 37: značilnosti kulturnega novinarstva (2).....	156
Naloga 38: značilnosti mednarodnega novinarstva	165
Naloga 39: okoljsko novinarstvo	171
Naloga 40: športno novinarstvo	179
Naloga 41: religijsko novinarstvo	185
Naloga 42: vojno novinarstvo (1).....	193
Naloga 43: vojno novinarstvo (2).....	194
Naloga 44: zdravstveno novinarstvo (1).....	196
Naloga 45: zdravstveno novinarstvo (2).....	201
Naloga 46: znanstveno novinarstvo	209
Naloga 47: življenjskostilno novinarstvo	216
Naloga 48: analiza obravnavanih tematskih vrst novinarstva	219

UVOD

Učbenik UVOD V NOVINARSTVO je namenjen študentom pri predmetih *Uvod v novinarstvo* in *Osnove novinarskega diskurza* v prvem letniku univerzitetnega dodiplomskega programa Novinarstvo na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, ki študente uvajata v novinarske študije, jim podajata osnovno novinarsko znanje ter jih spodbujata k premisleku vlog in poslanstva novinarskega poklica. Temeljno vodilo teh predmetov in učbenika, ki je pred vami, je strokovno utemeljeno in odgovorno opravljanje novinarskega poklica.

Avtorici v prvem tematskem sklopu obravnavava identiteto novinarstva, normativne poglede na novinarstvo, novinarsko profesionalizacijo in prvine profesionalne novinarske ideologije. Spoznanja o novinarstvu umeščava v širše družbene okoliščine in opozarjava na probleme, ki jih prinaša tržna usmeritev množičnih medijev. Bralce seznanjava z osnovami samoregulacije novinarjev v Sloveniji in si prizadevava utrditi zavest o pomenu novinarstva v družbi.

V drugem tematskem sklopu navajava osnove teorije novinarskih žanrov, vrst in zvrsti. Odgovarjava na vprašanja, kaj sta novinarsko besedilo in struktura, zakaj je množično sosporočanje shematizirano in kaj je načelo obrnjene piramide. Obravnavava predmet novinarskega sporočila in tipologijo dogodkov, dejavnike objave vrednosti, temeljna novinarska vprašanja, razlikovanje med tehtnimi in razvedrilnimi novicami, funkcije novinarskega sporočila, hibridizacijo tipov množičnega sosporočanja in pomen upoštevanja naslovnikovega pričakovanja pri tvorjenju novinarskih besedil.

Tretji tematski sklop obravnava različne tematske vrste novinarstva. Ključni namen tega sklopa je predstaviti predvsem tiste tematske vrste, ki so v programih novinarskih predmetov in učbenikih zapostavljene, v novinarski praksi pa prevladujejo. S tem sklopom poskušava vsaj delno zapolniti vrzel, ki nastaja med novinarsko prakso na eni strani in novinarskim izobraževanjem na drugi: kot nas opozarja Dahlgren (1993), večina obstoječih akademskih obravnav novinarstva poudarja vlogo novinarstva kot prenosa družbeno in politično koristnih informacij ter podpira zelo ozko pojmovanje, saj lahko z njimi »[r]azložimo le majhen del tega, kar v praktičnem, empiričnem smislu predstavlja sodobno novinarstvo« (Dahlgren 1993, 7). V tem sklopu predstavlja značilnosti in probleme delavskega, gospodarskega, kmetijskega, kulturnega, mednarodnega, okoljskega, športnega, religioznega, vojaškega, zdravstvenega, znanstvenega in življenjskostilnega novinarstva.

Prva dva tematska sklopa sta delo Melite Poler Kovačič, napisana sta za študente pri predmetu *Uvod v novinarstvo*. Tretji tematski sklop je za študente pri predmetu *Osnove novinarskega diskurza* napisala Karmen Erjavec. Avtorici opozarjava, da učbenik ni nadomestilo predavanj, ampak študijsko gradivo, ki skupaj s predavanji, razpravami, študijami (aktualnih) primerov in praktičnim delom pri predmetih študentom omogoča pridobivanje z učnimi načrti predvidenih kompetenc ter jih pripravlja na nadaljevanje študijskega procesa v višjih letnikih. Bralcem tudi svetujeva, naj upoštevajo letnico izida učbenika; morebitne spremembe in dopolnitve, na primer pri navajanih spletnih straneh, kodeksih, zakonih in drugih dokumentih, bomo obravnavali pri predavanjih. Pri navedbah spletnih strani in dokumentov v seminarskih nalogah ter drugih izdelkih je priporočljivo ažurnost podatkov vedno znova preverjati.

Učbenik študentom ponuja vpogled v temeljna novinarska znanja – kot izhaja že iz naslova. Njegov namen torej ni izčrpno in poglobljeno predstaviti izbrane teme, saj bodo temu namenjena predavanja in novinarski predmeti v višjih letnikih študija, ki bodo izhodiščna znanja ustrezno nadgrajevali. Tako je na primer le na kratko obravnavano za novinarja zelo pomembno področje razmerij med novinarji in viri informacij, tj. preverjanje informacij in navajanje virov. O teh in sorodnih temah – o zaupnosti virov, konfliktnih interesov, metodah zbiranja informacij idr. – je študentom na voljo monografija M. Poler Kovačič *Novinarska (iz)virnost:*

novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi (Ljubljana: FDV, 2004). Tudi za novinarja nepogrešljiva novinarska etika je v učbeniku zgolj omenjena, saj ji je namenjen poseben predmet v višjem letniku študija. Manjši del vsebin, ki jih obsega učbenik *Uvod v novinarstvo*, je bil obravnavan že v četrtem delu učbenika K. Erjavec in M. Poler Kovačič *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov* (Ljubljana: FDV, 2007), vendar so te vsebine zdaj prenovljene, dopolnjene z novo literaturo, raziskavami in nalogami, leta 2010 pa je bil sprejet tudi nov temeljni novinarski samoregulacijski dokument, tj. Kodeks novinarjev Slovenije.

Ker pisanje učbenika ne zahteva izvirnega raziskovanja, nujno pa mora temeljiti na dobrem poznavanju obravnavanega področja in preišljenem pogledu nanj (Luey 2006, 3), avtorici vključujeva slovenske – tudi številne svoje – raziskave posameznih tem, na področjih, ki so bila doslej v Sloveniji slabo ali sploh ne raziskana, pa temeljno teoretsko znanje opremljava s spoznanji tujih raziskav in primeri za ponazoritev. Tako želiva bralce spodbuditi h kritičnemu premisleku – in morda celo raziskovanju – tudi manj raziskanih tem, pri katerih se kaže potreba po izvirnem proučevanju v kontekstu slovenskega novinarstva. Izbrane teme si prizadevava razložiti razumljivo ter – ker gre za uvod, ki ga bo bralec dopolnil s predavanji pri obeh predmetih – kratko in jedrnato, deloma tudi poenostavljeno, kar pa ne pomeni, da privzemava pristop tistih tujih učbenikov, ki kot zbirke kuharskih receptov bodočim novinarjem predvsem naštevajo *kaj* in *kako* in *koliko*, pri tem pa zanemarjajo *zakaj*. Torej učbenikov, ki od bralcev zahtevajo slepo pomnjenje navodil in njihovo uporabo v praksi, ne pa tudi razumevanja, kritičnosti in ustvarjalnosti. Nasprotno. *Uvod v novinarstvo* bralcem ponuja navodila in podatke, vendar se obenem predstavlja tudi kot uvod v *novinarske študije*, ki po besedah Boba Franklina – urednika ugledne znanstvene revije *Journalism Studies* – obsegajo *kritično analizo* različnih procesov, vključenih v zbiranje, vrednotenje, interpretiranje, raziskovanje, pisanje, urejanje, poročanje ter predstavljanje informacij in komentarjev o številnih temah (Franklin in dr. 2005, 128).

Da pa ne bi zašli v drugo skrajnost in ostali zgolj na ravni (preveč) teoretskih razprav – bralec učbenika bo vendarle bodoči novinar, ki bo moral nekega dne prvič oditi na novinarsko zadolžitev in uredniku (v kratkem času) oddati spodoben izdelek, nato

pa to delo (običajno precej rutinsko) opravljati iz dneva v dan –, teorijo ponazarjava s številnimi zgledi iz slovenske novinarske prakse. Razumevanje bodo olajšala slikovna gradiva. Vsa poglavja imajo naloge oziroma vprašanja za preverjanje znanja, premislek, razpravo in utrjevanje študijske snovi. Vsako poglavje se zaključi s povzetkom ključnih spoznanj in priporočili dodatne literature za poglobljanje znanja. Za seznamom v učbeniku uporabljene literature je naveden seznam spletnih povezav k dokumentom in stranem, ki jih morajo poznati vsi študenti novinarstva.

Pri nalogah, ki zahtevajo navedbo primerov iz (slovenskih) medijev, pri vsakem primeru natančno navedite podatke o objavi prispevka, tj. avtorja, naslov prispevka, medij, datum in stran. Podatki o objavi ne štejejo v zapovedani obseg vrstic za odgovor. Sklicevanje na literaturo v odgovorih ni potrebno, razen če je to z dodatnimi navodili pri predmetu posebej zahtevano. Upoštevajte navodila glede dolžine odgovorov in vse ostale napotke, navedene pri posameznih nalogah; za nekatere naloge boste pri predavanjih prejeli dodatna navodila. Natančnost, jasnost, utemeljenost, kratkost in jedrnatost so pomembne tudi pri novinarskem delu. Zato je namen nalog, ki jih boste reševali, tudi ta, da ob spoznavanju temeljnih novinarskih znanj usvojite splošnejše konvencije novinarskega dela, kot je recimo upovedovanje v predpisanem obsegu vrstic.

Danes je veliko slišati o krizi novinarstva in o težkem položaju novinarjev v tržno naravnem okolju. Nekateri celo dvomijo, ali je v takih razmerah mogoče uresničevati dobro, kakovostno novinarstvo. Izhodišče univerzitetnega dodiplomskega programa Novinarstvo na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je, da slovenska javnost potrebuje dobro izobražene novinarje, zato se prizadevanjem za kakovostno novinarstvo, ki ohranja klasično poslanstvo služenja javnemu interesu, učitelji Katedre za novinarstvo nismo in ne bomo odrekli. Ko avtorici *Uvoda v novinarstvo* razmišlja o tem, kako zagotoviti kakovostnejše novinarstvo v Sloveniji, se zavedava vpetosti novinarstva v družbo, pomena urejanja socialnega položaja novinarjev, potrebe po večji učinkovitosti novinarske samoregulacije in nujnosti osvobajanja novinarskih uredništev od tržnih pritiskov. Toda četudi bi živeli in delovali v razmerah, ki bi bile za kakovostno novinarstvo idealne, ga ne bi mogli uresničevati brez dobro izobraženih novinarjev.

Bralcem želiva, da bi *Uvod v novinarstvo* v vas prebudil kritične premišljevalce o novinarstvu, vas utemeljeno prepričal o pomembnem poslanstvu novinarskega poklica, vam pomagal pri prvih korakih na novinarski poti in vas usmeril k odgovorni uporabi novinarske besede.

Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec

V Ljubljani, 1. decembra 2010